

Տ Ն Տ Ե Ս

ՀԱՆՐԱՊԷՍ ԱՄԱՆԵԱՅ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՍԵՐ

Դաս Բ.

ՊԻՏՈՑՔ — ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՏՐՈՍ. — Երէկ գիշեր քունս չի տարաւ որ այսօր ձեզի պիտի գամ. այնչափ սէր կապել տուիք ինծի այս Տնտեսական գիտութեան:

ՏՆՏԵՍ. — Գոհ եմ. դուք զորքան աւելի սէր ցոյց տաք, ես ալ այնքան եռանդեամբ կը խօսիմ: Պիտի սկսինք խօսակցիլ Հարստութեան արտադրութեան վրայ: Բայց նախ գիտնանք թէ հարստութիւնն ի՞նչ է:

Պ. — Հարստութիւնն ի՞նչ է. հարստութիւնն ի՞նչ ըլլալը ամեն մարդ գիտէ, բայց հարստութիւն ձեռք բերելը ամեն մարդու գործ չէ:

Տ. — Քանի որ գիտէք, ըսէք տեսնեմ ի՞նչ է հարստութիւնը:

Պ. — Իմ գիտցածս, ոսկին սանկ փիկարի պէս դիզուած տեսնես նէ, միտքդ ալ ուրիշ բան չի գար. հարստութիւն

կը գոչես : Ուղղական՝ հարստութիւն , սեռական՝ հարստութեան . անկէ անդին ալ չիյտեմ , քեզի շիտակը խոստը վանիմ :

Տ. — Պէտք է խոստովանիս որ ոչ միայն անկէ անդին չը գիտես , այլ եւ բնաւ բան մը չը գիտես Հարստութեան վրայ : Ենթադրենք երկիր մը , ուր ոսկի չը գտնուիր , բայց ուր մարդիկ տուն տեղ ունին , եւ իրենց մարմնական ու բարոյական ու մտաւորական պիտոյքը կատարեալապէս կը գոհացնեն . պիտի ըսե՞ս որ այդ երկրին բնակիչը աղքատ են :

Պ. — Տուն տեղ ունեցող , ուտելիքի ու խմելիքի մասին պակասութիւն չունեցող մարդուն համար հարկաւ « աղքատ է » չեմ կրնար ըսել . բայց « հարուստ ալ է » չեմ կրնար ըսել , մինչեւ որ՝ յընդհանրօք ոսկի չունենայ :

Տ. — Բայց թէ որ ոսկիի տեղ աղամանդ ունենայ :

Պ. — Թէ որ ոսկիի տեղ աղամանդ ունենայ . . . հարկաւ նորէն հարուստ է : Բայց նազը՞ս ոսկի . բուն հարստութիւն ես ատոր կ'ըսեմ :

Տ. — Ուրիշ կերպ բացատրեմ , օրինակով խօսիմ : Հայրս մեռաւ . մէկ ոսկի մը անգամ չը թողուց ինձ . բայց թողուց ընդարձակ արգաւանդ արտ մը , թողուց ինձ առատ հունտ , թողուց ինձ վերջապէս հողագործութեան հարկաւոր բոլոր գործիքները . Հիմայ ըսէք ինձ , ես հարուստ եմ թէ աղքատ :

Պ. — Աղքատ էք . . . ոչ , հարուստ էք . . . չէ , չէ , աղքատ էք . . . :

Տ. — Օրինակս շուարեցուց զձեզ . պատճառն ըսեմ ձեզ : Նախ մտածեցիք թէ , քանի որ ոսկին հարստութիւնը կը կազմէ , եւ քանի որ հայրս ինձ ոսկի չը թողուց , ես աղքատ եմ : Յետոյ մտածեցիք որ , թէեւ մէկ ոսկի մը անգամ չունիմ հիմայ , բայց ունիմ այն բաները՝ որոնցմով մէկէն աւելի ոսկի կրնամ ձեռք բերել , որոնցմով անհամար ոսկի կրնամ հայթայթել ու գիզել . մէկ ոսկի մը չունիմ , բայց ունիմ ընդարձակ եւ արգաւանդ հող , ունիմ առատ ու լաւ հունտ , ունիմ հողս հերկելու բոլոր հարկաւոր գործիքներուն ամենէն կատարեալագործեալները , ունիմ արուեստ ու գիտութիւն , ունիմ օժանդակներ , ունիմ ոյժ եւ երիտասարդութիւն : Արդ , երբ հողս հերկեմ , երբ սերմանեմ , երբ հնձեմ , երբ հունձքս

վաճառեմ, ոսկեգոյն ցորենիս փոխարէն ոսկի դրամ ձեռք պիտի բերեմ: Այդ ձեռք բերած դրամն անշուշտ հարսնութիւն է. բայց աւելի մեծ հարստութիւն են հողս, հունտս, գործիքներս եւ աշխատութիւնս, ի մի բառ՝ դրամագրոյս. որովհետեւ այդ դրամագլուխով ամեն տարի կրնամ նոյնքան եւ աւելի իսկ դրամ ձեռք բերել:

Պ. — Հիմա հասկցայ. հողը ոսկիէն թանկագին է եղեր: Մտմտաս նէ, իրաւ անանկ է եւս. ոսկին հողէն կ'ելլայ, հանք է:

Տ. — Հոյ, աշխատութիւն, դրամագրոյս. ահաւաստի բուն հարստութիւնը: Բայց հող, աշխատութիւն, դրամագլուխ ի՞նչ բանի պիտի ծառայէին, եթէ մարդս իր բնութեան յարակից ու քաղաքակրթութեամբ ալ իր վրայ ծնած պէտքեր չունենար: Մարդս ունի նախնական երեք պէտքեր: Դուռ գալի՝ տեսնեմ՝ որո՞նք են մարդուս երեք նախնական պէտքերը:

Պ. — Մէյ մը քուն...:

Տ. Կ'երեւայ թէ քնանալ շատ կը սիրես. քունն այնպիսի պէտք մ'է՝ զոր գոհացնելու համար հարկ չը կայ հոգիէն, մարմնով կամ մտքով աշխատելու, դրամագրոյս մը գործածելու: Քնոյ պէտքը տնտեսական կարգին չը վերաբերիր: Տնտեսական կարգին վերաբերող երեք նախնական պիտոյք են, սնունդի, զագուստի, բնակարանի պիտոյքը:

Պ. — Ես պիտի ըսէի ասոնք: Իրաւ անանկ է. մարդս անօթի չի մեռնելու համար՝ հացի պէտք ունի, եւ քանի որ հացը ցորենէն կ'ելլայ, եւ ցորենն ալ հողէն, ուրեմն հողի պէտք կայ. ցորեն հասցնելու համար ալ աշխատութիւն պէտք է, դրամագլուխ պէտք է: Ցորենը կը ծախեմ, ստակ կ'առնեմ. ստակը կուտամ, հաց կ'առնեմ: Ըսել է՝ աս ամենքը իրարու հաւասար բաներ են, ցորեն, ստակ, հաց. ու իմ աչքիս մինակ ստակը կ'երեւար կոր մինչեւ ասօրս:

Տ. — Ստակը եսքէն հնարուած բան է՝ առեւտուրը դիւրացնելու համար...:

Պ. — Երանի թէ չի հնարուէր. շատ ունեցողն ալ գէշ մարդ կ'ըլլայ կոր, հիջ չունեցողն ալ: Շատ ստակ ունե-

ցողը՝ կամ ստակին ծարը մարդու չի ցուցներ կոր, կամ ծարէն կը բռնէ կ'ուտէ կոր՝ չռայլութեամբ եւ մասամբ նորին. բնաւ ստակ չունեցողն ալ, թէ որ մուրալը յանձն չառնէ, գողութիւն կամ չարագործութիւն ընելու հարկին մէջ կը գտնուի կոր: Սատանայի հնարք է սոսմտակը:

Տ. — Սատանան ի՞նչ է. Աստուծոյ կը հաւատանք, սատանայի՞ն ալ հաւատալու է. բերիներուն ալ հաւատո՞նք...: Մարդս հնարած է ստակը: Սկիզբները՝ դեռ ստակը չը հնարուած՝ մարդիկ ցորեն կուտային, ոչխար, եւայլն կ'առնէին, եւ փոխադարձաբար: Մէկը ցորենի պէտք ունի, միւսը ոչխարի. փոխանակ ստակը գրպանէն հանելու տալու, ոչխարը քաշկռտելով պիտի տանէր տար ու ցորեն առնէր: Այս կերպով արժէքին որոշումն ալ տես որքան դժուար կ'ըլլայ:

Պ. — Իրաւ է: Թէ որ ես հացի պէտք ունիմ ու հացագործս հագուստի, ես միսի ու մսավաճառը վառարանի, ես գիրքի եւ գրավաճառը կօշիկի. աս ի՞նչ դժուարութիւն, ի՞նչ չարչարանք, ի՞նչ չփոթութիւն առաջ պիտի գար, թէ որ ստակը չըլլար:

Տ. — Կը տեսնե՞ս հիմայ: Տնտեսագիտութեան մէջ դրամը միջնորդ վաճառք կը կոչուի, մեր պիտոյքը յագեցնելու յարմարութիւն ունեցող ամեն բան ալ կոչուելով վաճառք: Տնտեսագիտութեան մէջ Հարստութեան սահմանն ալ ահա. Մարդոյն մարմնական, մտաւորական ու բարոյական պիտոյքը յագեցնելու յատկութիւն ունեցող իրաց բովանդակութիւնը Հարստութիւն կը կոչուի, ինչ փակակութեամբ ալ ըրիմ:

Պ. — Ատ ըսածնիդ քիչ մը բացայայտ ըսէիք որ աղէկ մը հասկնայի. առջի ըսածներնիդ աղէկ հասկցայ ամա, աս վերջինը չեղի՞ն եկաւ:

Տ. — Մարդս՝ ըսինք՝ պէտքեր կը զգայ. մենք միայն մարմնոյն նախնական պէտքերն յիշեցինք:

Պ. — Այսինքն սնունդի, հագուստի, բնակարանի:

Տ. — Այո: Բայց մարդս միայն մարմին չէ կամ միայն մարմին չունի. միտք ալ ունի, հետեւաբար եւ մտաւոր պիտոյք, այսինքն կրթութեան, գեղարուեստից, եւն պէտք.

սիրտ ալ ունի, հետեւաբար եւ ունի բարոյական պիտոյք, այսինքն ընկերսիրութեան, գթութեան, եւն, պէտքեր: Ինչ բան որ յատկութիւն ունի այս պէտքերը լեցընելու, հարստութիւն կը կոչուի:

Պ. — Հաց, միս, հագուստ, տուն՝ մարմնոյ պէտքեր կը լեցընեն, ուրեմն հարստութիւն են, այնպէս չէ՞. բայց մտքի պէտքը ինչ բանով կը լեցուի:

Տ. — Դաս մը, գիրք մը, հանդէս մը, թերթ մը, նկար մը մտքին պիտոյքը կը լեցնեն եւ հարստութիւն են:

Պ. — Ըսել է թէ չը կարծած տեղերնիս հարստութիւն կայ: Ասկէց զատ, հարստութիւնը երթալով աւելնալու վրայ է՝ ըսել է, քանի որ դպրոցները, գիրքերը, գործիքները օրէ օր կը շատնան: Հոգ չէ, ես մէկ գործիք մը ունիմ, բայց ան ալ հարստութիւն է եղեր. որովհետեւ մէկ պէտք մը լեցնելու յատկութիւն ունեցող բան մը յառաջ կը բերեմ կոր աւելով: Հատին վրայ, չափին վրայ չէ եղեր հարստութիւնը. հապա ունեցածիս վրայ է. ո՞վ չուզեր աղչափ աժան հարուստ կոչուիլ: Դուն ալ հարուստ ես, ես ալ հարուստ եմ. Բորթոգալն ալ հարուստ է, Անգղիան ալ...: Աղէկ միտքս ինկաւ. եղբորդի մը ունիմ, Անվերսա է, հոն տեղի վաճառականութեան դպրոցն է Անվերսան որ երկրին մէջ է, անունը միտքս չի գար կոր:

Տ. — Անվերսան Պէլճիգայի մէջն է. աշխարհիս առաջին վաճառականական նաւահանգիստներէն մէկն է, կամ՝ աւելի ճիշդ՝ առաջին նաւահանգիստն է: Անվերսայի վաճառականութեան դպրոցն ալ անուանի է, եւ հոն ուսում առած են բաւական Հայ երիտասարդներ՝ ի մէջ այլոց Մեծ. Շամսանճեան եղբարք՝ որք այսօր վաճառականութեան մէջ կարեւոր գիրք մը կը գրաւեն:

Պ. — Եղբորդիս հոն է. այո՛, Պէլճիգա է: Կը գրէ որ շատ երկաթուղի կայ, շատ հանքածուխ կայ այդ տեղը. հողագործութիւն եւ արհեստ ալ շատ, շատ յառաջ դացած են եղեր:

Տ. — Ահա ասիկ հարստութիւն. ահա ասիկ հարուստ երկիր մը. փոքրիկ երկիր, այլ բազմամարդ ու բազմահարուստ.

50,000 քառակուսի հազարամեդր տարածութեան մէջ ունի $5\frac{1}{2}$ միլիոն բնակիչ, մինչդեռ Գաղղիան 529,000 քառակուսի հազարամեդր տարածութեան մէջ 58 միլիոն բնակիչ։ Իր արտաքին վաճառականութիւնն 5 երկրիւն է, եւ Գաղղիայինն՝ ինչպէս անցեալ օր ըսինք՝ 9 երկրիւն միայն։ Կը տեսնե՞ս բարդաւաճ երկիրը։

Պ. — Բայց այդ Պելճիգային վրայ ա՛լ չեն խօսիր լրագիրները։ Ես հասկցայ, մեր լրագիրները ան երկիրներուն վրայ կը խօսին, ուր որ քաղաքական չփոթութիւններ կան։ Բայց անդին ուրիշ երկիր մը ձան ձուն չի հանած յառաջ կ'երթայ կոր արհեստից ու վաճառականութեան ու գիտութեան մէջ, անոր խօսքը անգամ չեն ըներ։

Տ. — Պելճիգայի հանրային պարտքն ալ $1\frac{1}{2}$ երկրիւն է, մինչդեռ Ֆրանսայինը 20 երկրիւն։

Պ. — Օ՛. օ...։ Ես չաթ բաթ աշխարհագրութիւն գիտեմ տէ, ադ բաները չիյտեմ իշտե. հօ՛շ մեր դպրոցներէն ելած տղաքն ալ չիյտեն կոր ա'։

Տ. — Կը զարմանա՞ք որ Պելճիգայի պարտքը քիչ է։ Ահա՛ ատոր մէկ պատճառը. Պելճիգա 100,000 զինուոր կը պահէ, մինչ Թուանսա 1,800,000։

Պ. — Եղբորորդիս կը գրէ որ շատ ալ ջրանցքներ կան եղեր Պելճիգայի մէջ. երեւելի գետ մըն ալ կայ հոն, գիտեմ. անոնը միտքս չի գար։

Տ. — Էսգո։

Պ. — Եւ այդ հողը, այդ ջուրը, այդ հանքածուխը, այդ կանեփը (կանեփի ալ շատ կայ՝ կ'ըսէ եղբորորդիս) հարստութիւն են եղեր։ Եւ ես գաճառ մը ոսկին ատոնց հետ չը պիտի փոխէի դեռ այս առաւօտ։ Ես հարստութիւն ըսելով՝ ոսկին կը հասկնայի։ Գիտութիւնը ի՞նչ աղէկ բան է. մեր տեսած բաներուն բուն էութիւնը կը ճանչցունէ մեզի. չը գիտցածնիս կը սորվեցունէ, սխալ գիտցածնիս կը շիտկէ։ «Կեցցէ՛ Սահմանադրութիւն» կը պոռայինք. մեյր «Կեցցէ՛ Գիտութիւն» պոռալու է եղեր ամենէն առաջ։

Ե.

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԴԷՍ

Օրն օրին ապրեղու սովորոյթն դժբախտօրէն կարծուածէն աւելի տարածուած է Թուրքիոյ ժողովրդեան մէջ: Արհեստաւորք, գործաւորք, ամսականաւոր պաշտօնեայք կը ծախսեն առ հասարակ ինչ որ կը չահին. չը գիտեն կանխատեսել: Այսօր գործ մ'ունին, առողջ են, հանգիստ կ'ապրին. բայց եթէ վաղն յանկարծ անգործ մնան կամ հիւանդ լինին, ի՞նչ պիտի ընեն: Աստուած ողորմած է, կ'ըսեն. եւ կը շարունակեն մնալ անհոգ:— Մեր ազգի մէջ մանաւանդ այս ոգի ընդհանրացած է: Հիւանդութիւն, անգործութիւն, աշխատութեան անկարողութիւն չեն գրաղեցներ զմեզ կանխաւ. եւ երբ դժբախտութիւնն հասնի, յայնժամ թշուառութիւնն ալ վրայ կը հասնի: Եթէ հայ ընթերցողք գաղափար ունենային տնտեսագիտական սկզբանց մասին, ընթեռնուին անոնց վրայ գրուած ժողովրդային յօդուածներ, եւ տեղեկանային քաղաքակիրթ աշխարհին տնտեսագիտական աշխատութեանց, աներկբայ կանխատեսութեան ոգին պիտի զարգանար հայ անհատներու մէջ ալ: Սակայն դժբախտօրէն հայ տնտեսագէտք ց'արդ գրեթէ բնաւ չ'են յուզած այդ խնդիրներն հայ աշխարհին մէջ:

Գոհացուցիչ է տեսնել որ Տնտեսն այդ մեծ պակասն կու գայ ընուլ: Այս հանդէս հայ ժողովրդեան համար ճամարիտ բարիք մը պիտի ըլլայ. նա պիտի գայ քարոզել խնայողութիւն եւ կանխատեսութիւն, ցոյց տալ այն միջոցներն, որովք հնար է կարգ դնել ընտանեկան ծախսոց եւ մտից մէջ, եւ գծել այն ուղղութիւն ում պէտք է հետեւի ամեն ընտանիքի հայր, որ կ'ուզէ ապրիլ երջանիկ:

Ապասելով որ անհատական կանխատեսութեան ոգին զարգանայ ի մեզ, փափաքելի է որ այժմէն ձեռք սուռնին հաւաքական կանխատեսութեան միջոցներ. ուստի մեք այսօր «Տնտես»ի ընթերցողաց գաղափար մը պիտի տանք փոխադարձ օգնութեան ընկերութեանց վրայ:

Յեւրոպա եւ յԱմերիկա այդ ընկերութիւնք բաղկացեալ

են գլխաւորաբար այն անձերէ, որք կ'ապրին իրենց աշխատանքի արդիւնքովն: Պարբերական աննշան տուրքով մը, ընկերութեան անդամք փոխադարձօրէն կ'ըստանձնեն օժանդակել իրարու՝ դժբախտութեան մէջ: Այդ ընկերակցութիւնք կը պաշտպանեն գործաւորն հիւանդութեան դէմ, աշխատելու անկարօղութեան դէմ, արկածից դէմ, պատահական առժամեայ անգործութեան դէմ:

Մեր առ այժմ կ'առաջարկեմք մեր այն աղգակցաց, որք դրամագլուխ չունին եւ իրենց առօրեայ աշխատութեան արդիւնքովն կ'ապրին՝ կազմել փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւն մը հիւանդութեան վտանգներուն դէմ: Քանիներ կը ճանչնանք որք հիւանդութեան ատեն նիւթական նեղ վիճակ ունենալով, չ'են կրցած խնամել զինքեանս որպէս հարկ է, եւ յաճախ թեթեւ հիւանդութիւնք ծանր ակտերու վերածուած են եւ մահացու չ'եղող ակտերն ալ գերեզման առաջնորդած... Իրաւ է որ մի քանի թաղերու մէջ ունինք աղքատախնամ ընկերութիւններ, որք կ'օգնեն. չքաւոր հիւանդներու. այլ դժբաբաւ չ'են. յաճախ դոցա օժանդակութեան դիմել չ'ուզողներն են որ մանաւանդ պէտք ունին օժանդակութեան: Երբ փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւնք կազմուին, յայնժամ նոցա անձնիւր անդամոց համար իրաւունք մը պիտի ըլլայ խնամուիլ եւ ոչ ստացուած ողորմութիւն մը:

Հիւանդութեան դէմ ապահովուիլ ընկերակցութեամբ՝ դժարապէս իրադրօթելի ծրագիր մը չ'է ապաքէն մայրաքաղաքիս հայ արհեստաւորաց ու գործաւորաց համար: Թող անոնցմէ բարի կամք ունեցող մի քանի անձինք միանան նախ եւ կազմեն առաջին ընկերութիւնն, եւ պիտի տեսնուի որ քիչ ատենէն շատեր պիտի գան համախմբուիլ իրենց շուրջն: Հաւաքուած գումարներն կրնան յանձնուիլ վստահելի գանձապահի մը եւ կամ Պօլսոյ Խնայօղութեան Արկղին՝ չահեցուցման համար: Անդամք որոշ գումար մը կը վճարեն ամեն ամիս. եւ երբ մին ի նոցանէ հիւանդանայ, ընկերութիւնն կը խնամէ զայն ց'ապաքինումն: Հարկ է որ ընկերութիւնն ունենայ իւր կանոնագիր, ուստի աւելորդ չ'է յայտնել աստ

հակիրճ թէ ինչ օրէնքներով կրնան ապրիլ նմանօրինակ մի-
ութիւնք :

Ընկերութիւնն պարտի ի նկատ առնուլ թէ երիտասարդն
եւ ծերն հաւասարապէս չ'են կրնար անդամակցիլ իրեն .
հաշիւ եղած է որ քսան տարու երիտասարդ մը՝ տարին,
միջին հաշուով, չորս օր հիւանդ կ'ըլլայ, մինչ վաթսուն տա-
րու ծերունի մը երեսուն օրէ աւելի : Եթէ ամսական տուրքն
անձնիւր անդամի համար հաւասար ընելու սկզբունքն ըն-
դունուի, որ պարզագոյն միջոցն է, հարկ է՝ ընկերաց ըն-
դունելութեան համար՝ առաւելագոյն եւ նուազագոյն տարիք
մը սահմանել :

Թէ անձնիւր անդամ ի՞նչ պարտի վճարել ամիսն, իբր
տուրք ընկերակցութեան, այդ կարեւոր խնդիր մ'է, զոր
հարկ է ճշդել լաւ ուսումնասիրութենէ մ'յետոյ : Ի Ֆրանսա
այդ ընկերակցութեանց անդամք կը վճարեն տարին 15 է
յը 16 ֆրանք :

Որպէսզի ընկերութեան գոյութիւնն ապահովուի, հարկ
է ճշդել ընկերաց նուազագոյն թիւ մը . կարելի է ընդունիլ
նաեւ առաւելագոյն թիւ մը, որպէս ի Ֆրանսա, ուր այդ
միութիւնք 500 մասնակցողներէ աւելի չ'են կրնար ունենալ .
այլ դա անհրաժեշտ չ'է, քանզի անդամոց բազմութիւնն ըն-
կերութեան գոյութեանն չը սպառնար բնաւ, ընդհակառակն :

Եթէ բախտն այնպէս ուզէ որ ընկերք քիչ հիւանդանան,
եւ պէտք չ'ըլլայ մեծ ծախքի, հաւաքուած գումարներն կը
կազմեն դրամագլուխ մը, որով կարելի կրնայ լինիլ, ապա-
գային մէջ, պարբերական եկամուտ մը հայթայթել այն ան-
դամոց, որք ծերացած ըլլալով ոչ եւս կրնան աշխատիլ :

Գաղափար մը տարու համար թէ քաղաքակիրթ երկիր-
ներու մէջ որ աստիճան յառաջ գնացած են հաւաքական
կանխատեսութեան միութիւնք, ըսենք թէ ի Ֆրանսա 1878ի
վերջերն, կային 6,525 փախադարձ օգնութեան ընկերու-
թիւններ, որք ունէին մէկ միլիոնէ աւելի անդամներ, եւ
85,700,000 ֆրանքի ալ ստացուածք : ՅԱնկլիա, նոյն տարույն
վերջն, կային 24,000 նմանօրինակ ընկերութիւնք (Friendly
societies), 4,692,000 անդամներով, որք տարին կը վճա-

րէին 125 միլիոն ֆրանք, մինչ ընկերութեանց ամբողջ դրամագլուխն էր 500 միլիոն ֆրանք:

Այն ահագին զարգացում, զոր ունեցան յեւրոպա այդ ընկերութիւնք, որք մի քանի տասնեակ տարիներ յառաջ գոյութիւն իսկ չ'ունէին դեռ, ապացոյց մ'է թէ մեծ բարիքներ կը հայթայթեն նոքա իրենց մասնակցողաց եւ կը ընուն տնտեսական անհրաժեշտ պէտք մը: Ժամանակ է որ մեք ալ գիտնանք օգտիլ քաղաքակիրթ ժողովրդոց այդ օրինակէն եւ հետեւիլ անոնց:

5/17 Դեկտեմբեր.

ՀՐԱՆՏ ԱՍՏՏՈՒՐ

ՊԱՏԱՍԽԱՆՔ ՊԻՏԱՆԻ ՀԱՐՅՄԱՆՑ

... Խմբագիր Տէսեսու Հանդիսի,

Հանդիսիդ առաջին թուոյն պիտանի հարցումներէն Ա. եւ Դ. հարցմանց⁽¹⁾ իբրեւ պատասխան հետեւեալը կ'ուղարկեմ. եթէ յարմար դատէք, հաճեցէք հրատարակել. այդու խրախուսեալ՝ պիտի համարձակիմ կարողութեանս ներածին չափ ծառայել Տնտեսիդ, որոյ նման հանդէսներու շատ պէտք ունի մեր սիրելի երկիրն:

Հարցում առաջին. Ո՞րն է աղէկ կարի մաքինան. գինն ի՞նչ է եւ ո՞ւր կը ծախուի:

Պատասխան. Ըստ առողջաբանութեան եւ ըստ բժշկական վիճակագրութեանց ապացուցեալ է այսօր թէ, կարի մեքենայի գործածութիւնը մանաւանդ եւ մասնաւորապէս իգական սեռի համար, ջղային բազմաոտեսակ հիւանդութեանց պատճառ կ'ըլլայ. որովհետեւ այն աստիճան ջիղերը կը գըրգը-

(1) Օղն հարցմանց՝ ուրիշ անձանց կողմէն ալ հասած են մեզ պատասխաններ, ոյց հեղինակք տարբեր կերպիւ կը խորհին այս նիւթոց վրայ: Յաջորդ թուով պիտի հրատարակենք այդ պատասխաններն ալ:

ռէ, որ յառաջ կու գան քիչ կամ պէտք եղածէն պակաս քնանալ, ախորժակ չունենալ. եթէ այս վիճակը չարունակէ, արիւնը կը ջրոտի, որն որ տուաջին եւ գլխաւոր պատճառն է խոյլի (սրտանա) եւ հիւժախտի (շէրիւմ): Ուստի իբրեւ բժշկ կը խրատեմ մեր օրիորդներն, որ հեռի կենան կարի մեքենայ գործածելէ. թող սովորին եւ համոզուին թէ կարի մեքենայից մէջ ամենէն ընտիրն, ամենէն դիմացկունն, ամենէն անվնասն եւ հետեւաբար ամենէն տնտեսականն է մասնով կտր կտրելը. զի տան առօրեայ պիտոյից համար՝ այս բնական մեքենան միշտ կը բաւէ: Մի խաբուիք զանազան լրագրաց մէջ կարի մեքենայի վերաբերեալ կարգացուած ճոխ ծանուցումներէ եւ գովեստներէ: Այս, եթէ ջղային հիւանդութիւններէ, քունի եւ ախորժակի պակասութենէ, արեան տկարութենէ եւ մանաւանդ խոյլէ, թոքախտէ զերծ մնալ կ'ուզէք, պարտիք թէ՛ ըստ առողջաբանութեան եւ թէ՛ ըստ տնտեսութեան մատուցներնիդ միայն գործածել կարի համար...

Հարցում չորրորդ. Ո՞րն է տնական պարզ միջոց մը ակուայի ցաւի դէմ:

Պատասխան. Ակուայի ցաւէ տանջուողի համար տնտեսական պարզ միջոց մը չսովորեցուցած, իբրեւ առողջաբան բժշկ հետեւեալ խրատ կամ խորհուրդներն օգտակար կը համարիմ հետեւելով սա մեծ առածին, թէ

Աւելի շաւ ե չհիւանդանայ, քան թէ հիւանդանայ եւ դարմանն փնտռել:

Ուստի,

Առաջին. Ո՛վ որ կուզէ պահել մարդուս դէմքը գեղեցկացնող այն մարգրիտի նման ակուայներն, որք միանգամայն ստամոքսի եւ աղեաց մարսողական պաշտօնը դիւրացնող անհրաժեշտ գործիքներ են, պարտի տղայ հասակէ սկսեալ ամեն առտու եւ երեկոյ եւ մանաւանդ ամեն կերակուրէ յետոյ բերանը պաղ ջրով լուանալ:

Ահա առողջաբանական այս ամենակարեւոր խրատին վրայ թէ՛ ծնողաց եւ թէ՛ դաստիարակաց ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ. զի պաղ ջրով ակուայները լուանալու առողջաբանա-

կան, ամենատնտեսական, ամենապարզ սովորութեամբ, ակուայք միշտ առողջ մնալով, մարդս կ'ազատի ակուայի անտանելի ցաւէ եւ փտումէ, ինչպէս որ ստամոսահանի (ֆերթերիւն) սոսկալի տեսիլէն:

Երկրորդ. Ակուայները մաքուր պահելու համար, բնաւ չը գործածել վարէն եկած որեւէ ակուայի ջուր եւ փոշի, որք ոչ միայն տնտեսութեան դէմ են, այլ եւ ակուայները՝ քիչ մը ճերմկեցնելու փոխարէն՝ կը թափեն, որովհետեւ վարէն եւ վերէն եկած ամեն տեսակ ակուայի ջուր եւ փոշի, ընդհանրապէս մարդուս ակուայները փտտեցնող եւ թափող թոյներ (զեռիւրներ) կը պարունակեն:

Երրորդ. Իսկ երիտասարդք ոչ միայն առողջաբանութեան այլ եւ բարոյականութեան համար ջանալու են որ դրամ հաւաքեն եւ ժամանակին օրինասորապէս ամուսնանան, միշտ իսկ հասկնալով եւ կիրք կեօրնեզ խմելէ ազատ մնալու համար. զի գաղղիական ախտն ալ ակուայից առաջին թշնամին է: Արդարեւ ակուայք կը թափին այն դեղերէն, որք կը գործածուին այն պէժալի հիւանդութիւնը դարմանելու համար. այն հիւանդութիւնն՝ որ մարդուս ոսկորին ճայն կուտայ, որ բոլոր մարմինը կը հալեցնէ կը մաշեցնէ եւ որ սերունդէ սերունդ կ'անցնի...

ՏՕԲԹՕՐ Մ. Բ. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

1886 Նոյեմբեր 27, Բերա

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ. — Ակուայի ցաւի համար տնական դեղերու վերաբերեալ պատասխանս յաջորդ գրով:

ՊԻՏԱՆԻ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

Սոյն վերնագրին տակ տնտեսական, առեւտրական, դրսւրոցական, տնական եւ այլ պիտանի խնդրոց վերաբերեալ հարցումներ Հանդիսին մէջ հրատարակել որոշած ըլլալով, յօժարութեամբ պիտի ընդունինք մեր բաժանորդաց կողմա-

նէ մեզ ուղղուած այս տեսակ հարցումներ, ինչպէս եւ այդ հարցմանց տրուած պատասխանները: Հարցմունք թէ՛ պատասխանք պէտք է համառօտ ըլլան եւ պարզ լեզուաւ գրուած. հրատարակութեան արժանի չը համարուած գրութիւնք ետ չեն գարցուիր:

5. Ձեր ազատամտութեան վստահելով կը հարցնեմ թէ արդեօք չնչին հարցումներու տեղ, թերթի ամբողջ կարեւոր խնդիրներով լեցուի, աւելի օգտակար չըլլա՞ր ժողովրդեան համար:

ԸՆԹԵՐՑՈՂ ՄԸ

6. Հաւերը ածան ըլլալու համար ի՞նչով կերակրելու է եւ հիւանդութենէ՞ զերծ մնալու համար ի՞նչպէս պահելու է տան մը մէջ, որ միայն 18 կանգուն ըաց տեղ մը ունի իբրեւ պարտէզ:

ԱՐԻԿ ՔԵՍԵԼԷՃԵԱՆ, ԲԵՐՍ

7. Թէյին չատ տեսակ խարդախեալները կըլլայ կըսեն. ինչպէ՞ս ճանչելու է եւ աղէկը ո՞ւր կը գտնուի:

ԳԱԼՈՒՍՏ Փ., ԷՅՈՒՊ

8. Արեւելեան Տնտեսական Միութեան համար լսեցի որ աղէկ ընկերութիւն մի է. որ անդամ եղողը շաբաթը 10 զրուշով տան մը տէր կրնայ կոր ըլլալ. արդեօք ամեն մարդ կընդունուի՞ այդ ընկերութեան մէջ եւ ի՞նչպէս կարելի է մանրամասն տեղեկութիւն ստանալ անոր վրայ:

ՍԱՓՐԻՉ ՅՈՎԱԿԻՄ

9. Մէկ քանի զրուշ աշխատանքէս աւելցուցեր եմ. տունը պահեմ, կրակէ եւ գողէ կը վախնամ. ուրիշի տալ չեմ ուզեր, քանի մը անգամ ստակս կերան. արդեօք ո՞ւր կարող եմ պահ տալ այնպէս որ թէ քիչ չատ ամսական մը առնեմ եւ թէ ուզած ատենս կարող ըլլամ ստակս առնել:

ԻՊՐԱՔՍԷ Տ. ԱՆՏՕՆԵԱՆ

կար կարող

ՏՂԱՍ Ի՞ՆՁ ԸՆԵՄ ⁽¹⁾

Ես միեւնոյն վիճակի մէջ գտնուած ըլլալով՝ տղաս խա-
նութիւն առի, եւ գոհ եմ: Թո՛ղ տուր որ տղադ ստակ շահիլ
սորվի. եւ հոգ տար որ տունը պարապ ժամանակ ունեցած
ատեն իր ուսումները շարունակէ: Մարդս պէտք է միշտ
սորվի մինչեւ իր կենաց վերջը. բայց գիտցիր որ ստակ շա-
հելու ուսումը աշխարհիս ամենէն մեծ ուսումն է՝ զոր մարդ
չի կրնար սորվիլ գալրոցի մէջ. բայց դուն կարող ես տղուդ
սորվեցնել: Արհեստդ աղէկ արհեստ է. եթէ յտջողութիւն
գտած չես անոր մէջ, պատճառը հեռուն մի փնտռեր. դու
ինքդ ես: Հիմայ տղադ առ քովդ, քու հսկողութեանդ տակ,
եւ ջանա՛ որ արհեստը սորվի նոր գրութեամբ. եթէ գործին
յարմարութիւն ունի, կարող է օր մը ամենահարուստ դեր-
ձակ մը ըլլալ Եւրոպացի հարուստ Հրեայ գերձակներուն
պէս. իսկ եթէ տղադ բացարձակապէս անյարմար է գործիդ
եւ ուրիշ մասնաւոր կոչում մը ունի, այն ատեն պէտք է
նոյն կոչմանն աշխատցնես եթէ միջոցներդ ներեն. «Գործ եւ
ուսում աւուր պատշաճի.» այս է Հրէից բնաբանը: Մեր երկ-
րին մէջ դեռ գիտութիւնը չէ որ ստակ կը շահի, այլ ճարպի-
կութիւնը: Տէս Պօլսոյ հարուստներն՝ որ գիտութիւն չու-
նին, եւ գիտուններն՝ որ հարստութիւն չունին:

Յ. Ա. ԹՂԹԱՎԱՃԱՌ

ԼՃԱԿ

ԱՌ ՓՈՔՐԻԿՆ ՋԱՊԷԼ Յ. ԱՐՇԱԿ

Մանուկ որ խաղաս
Շուրջ աւազանին,
Ըզգոյ՞ս որ չիյնաս
Մէջ պրդսօր ջուրին:

(1) Պատասխան երկրորդ հարցման, առ Տ. դերձակ Կարապետ 'ի Պ.:

Էր այդ աւագան
Երբեմն յոյժ պայծառ,
Սրբիդ մանկական
Պատկեր իսկապառ:

Այլ փոշի եւ բոյս
Յիւրն իջան յասակ,
Ուր ոչ էւս այլ կոյս
Տեսնէ զիւր դիմակ:

Ժամանակ, բաբէ,
Բու սիրոյ ալ այսպէս
Պիտի պրոցնորէ,
Մինչդեռ երազես...:

Փոշի մ'ոսկեցոյն,
Բոյս մը դրախտէ,
Սրբիդ մէջ սեւ բոյն
Յօրինեն պիտի...:

Շուրջ աւագանին՝
Յայնժամ պիտի գաս,
Յիշել սրտագին
Մանկութեանդ ըզխաղս...:

Եւ գուցէ զիս հոս
Գրտեսն վերստին,
Որ հայիմ անխօս
Այդ պրոցնոր ջուրին...:

Մանուկ որ խայտա
Շուրջ աւագանին,
Ըզգոյ՞ քէ չիյնաս
Մէջ պրոցնոր լրճին⁽¹⁾...:

Պէտիկբաւ 1884.

Ե.

(1) Մէկ կողմանէ կը ծանուցանեմ մանկան թէ սիրն անխուսափելի կերպիւ պիտի յուզուի, պիտի պրոցնորի, պիտի տառապի՝ մանկութենէն անդին. եւ միւս կողմանէ «Զգոյ՞» կը գրչեմ: Ինչ հակասութիւն: Սակայն անդրանկաց պարտքն է զոր կը կատարեմ. Գրած եմ սոյն ոտանաւորս Պէշիկթաշի փոքրիկ այլ բարձրահայեաց գեղեցիկ հանրապարտէզին մէջ, ուր կ'երթայի ճնմել եւ խոկալ երեկոյին, եւ ուր կուգային վազվռսել ու խաղալ մեր պատուական Արշակ Էֆէնտիի մանկունք, սիրուն ու վարդագոյն այն պարտիզի ծաղկըներուն հանգոյն:

ԱՌ ՊԱՏ. ԱՆԴԱՄՍ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Միութեանս կանոնագրութեան 84րդ. յօդուածի համեմատ հաշիւներն Դեկտեմբերի վերջը պիտի գոցուին, որպէս զի հաշուեկշիռն պատրաստուի Ընդհ. Ժողովոյ ներկայանալու համար. ուստի հարկ համարուած է ներկայիս մի անգամ ազդ առնել ընկերաց որ առաջին և երկրորդ կարգերու մէջ բաժին ունեցողներն պարտական են՝ առ առաւելն մինչև 27 Դեկտեմբեր Շաբաթ օրն՝ իրենց հիմնադրական և արձանագրութեան տրոց հաշիւն ամբողջացնել: Եթէ ոք մինչև նոյն թուական չի լրացնէ, այնպիսին իւր կարգը կորսնցնելով չի պիտի կրնայ առաջին կամ երկրորդ կարգի առաւելութիւնն վայելել:

Առաջին և երկրորդ կարգերու հողային վճարմանց գրպանակներն՝ որք պիտի հաշուին Դեկտեմբեր 9էն՝ արդէն սկսուած է յանձնուիլ ընկերաց. ուստի ով ոք իւր հիմնադրական և արձանագրութեան տուրքերն ամբողջացուցած ըլլալով չէ ստացած իւր գրպանակն, պէտք է պահանջէ զայն Միութեան գրասենեակէն:

Միութեան անդամոց մասնաւոր հաշիւներու ամսական հրատարակութիւնը Յունվար ամսէն պիտի վերսկսի՝ մինչև Դեկտեմբեր վերջ տեղի ունեցած վճարումներն մէկանց հրատարակուելէ յետոյ:

«Տնտեսի» յաջորդ թուով պիտի հրատարակուի Ա. Տ. Միութեան ամբողջ անդամոց անուանց ցանկը, ի պատրաստութիւն Ընդհ. Ժողովոյ անդամոց ընտրութեան, որ տեղի պիտի ունենայ Փետրուար ամսոյ մէջ:

Տնօրէնութիւն

Ղալափա, Նոյեմբեր 1886 Արեւելեան Տնես. Միութեան

ՏՆՈՂԱԿԱՆ ԱՆՇՈԳՈՒԹԻՒՆ

Գերմանացի տանտիկին մ'է պատմողը:

Օրին մէկը ընտանեկան երեկոյթի մը կը հրաւիրուի, եւ թէպէտ զաւկին քով թողելու մէկը չունի եղեր, բայց մէկ կողմէն մէկ երկու ժամ հաճելի տեսակցութեամբ ժամանակ անցընելու փափաքն եւ միւս կողմէն զաւկին գիշերն ի բուն քնանալու սովորութիւնը՝ հրաւերն ընդունելու համոզեր են զինքը: Ուստի զաւակը քնացընելէն ետքն ամուսնոյն ընկերակցութեամբ կերթան բարեկամին տունը:

Աւելորդ է ըսել թէ՛ զուարճալի խօսակցութեանց մէջ մարդ ժամանակին անցնելը չիմանար. իրեն ալ այսպէս է եղեր: Վերջապէս, շատ մը խօսք, քիչ մ'ալ պար, գիշերն է կէս կ'ըլլայ:

Պարելս, կըսէ տանտիկինը, գուցէ մանկամարդ տիկնանց եւ օրիորդաց ծիծաղը շարժէ. բայց չքաշուիր չիտակն ըսելէ. հիմայ որ հասակին չափովը զաւակ է հասուցեր, դարձեալ երբ պարի կարգ գայ, չկրնար եղեր զինքը զսպել: Ի՞նչ մեղքը պահէ. պարեր է, եւ այնքան միջեւ որ միտքն է եկեր յանկարծ թէ արդեօք զաւակն անդին արթնցաւ թէ կը քնանայ: Ոչ, կ'ըսէ. ալ կենալ չըլլար: Մայրենի սիրտը կը սկսի խռովիլ աւելի չկրնար մնալ, եւ քիչ մը ետքն այր եւ կին հրաժեշտ տալով կը մեկնին:

Տուն մտնելուն պէս մայրը սրտին աճկութենէն չիտակ ննջարան կը վազէ. ձայն չկայ: Արթնցած ըլլալու չէ կըսէ: Նոյն պահուն «մայրիկ դմեն ես» կը հարցընէ տղան. «ես եմ» կըսէ անկողնոյն մօտենալով. տղան քիչ մը ջուր կուգէ, եւ խմելէն ետքն՝ «այս ի՞նչ անուշ մայրիկ ես որ ինծի ասանկ աղւոր ջուր կուտաս» կըսէ, մօրը վիզը կը պլլուի, եւ դեռ ժպիտը չանհետացած աչքը նորէն կը փակէ:

Խեղացի մօրն հետ ըրած խորհրդածութիւնը զուարճալի է. այն թէ՛ հապա ծարաւէն նեղուելով առաջ արթնար, զինքը կանչէր, ձայնը չառնէր, եւ վերջապէս առանձին ըլլալն

հասկնալով սոսկումէն ցաւու մը տէր ըլլա՞ր... եւ կաւելցը-
թէ ճիշտ ժամանակին տուն դարձած ըլլալուն համար զգա-
ցած ուրախութիւնը չափ չունի ⁽¹⁾ :

Տարակոյս մի կայ. հարկաւ ուրախութիւնն այնքան սաս-
տիկ եղած է որքան պիտի ըլլար տագնապն ու սիրտմաշուքն
եթէ խորհածը պատահէր : Տարակուսելին այն է թէ այդ-
պէս խելքի տէր ընտանեաց ամենն ալ նոյն բաղդն ունենան :

ԶՎԱՅԼԵՐ

Առտնին եւ ընկերական կենաց մէջ ըստ երեւութիւն չնչին
բայց իրօք խիստ փափուկ կէտեր կան զորոնք բարեկիրթ
մարդիկ առիթը պատահած ատեն կը յիշեն եւ ըստ այնմ կը
վարուին : Ուստի այդ նկատմամբ եղած արդիւնք միայն ծա-
ռայութիւն մը մատուցանելու գիտաւորութեամբ կըլլան, եւ
մեղադրել չվայելի :

Ասոնց կարգէն է տունն իւր ընտանեաց մէջ մաքուր չը-
հագուելով տփգոյն եւ կեղտոտ զգեստներ կրել, եւ այսպէս
իւր տան մէջ անհոգութեան չար օրինակ ըլլալ, որ բնաւ
չվայելի :

Երբ մէկն հացկերոյթ տայ եւ այնքան բազմաթիւ կոչնա-
կան հրաւիրէ որ խիտ առ խիտ նստելու ստիպուելով զիրար
նեղեն, այդ անհանգստութիւնն աններելի է նոյն իսկ եթէ
հրաւիրեալք խիստ մտերիմ բարեկամներ ըլլան. ուստի ամե-
նեւին չվայելի :

(1) Անտարակոյս տեսութիւնն եւ ստիպանքն ալ չափ չունեցան այն
սիկնոջ, որ անցեալ օր Պէշիկթաշ դրացունոյն տունն եղած ժամանակ
իմացաւ թէ հրդեհ կայ, եւ տուն դառնալով՝ այրած զգաւ իր եռամեայ
աղջիկն : Երբէք պէ՞ք չէ առանձին թողուլ տղաքն, եւ մասնաւորապէս
զգուշանալու է տղայոց ձեռք լուցկիք տալէ :

իւր որդւոց ուշմութիւնն ու բարեկրթութիւնը բերնէ չձգելով ուրիշներուն պարծենալն ալ չվայելեր :

Ինչպէս անխնամ հագուելն, այնպէս ալ արդուզարդին չափազանց հոգ տանելն անվայել է : Ուստի, օրինակի համար, միայն մէկ շնորհքով մատնի մը կրելու տեղ քանի մը մատնի մէկէն մատերն անցընելը բարեձեւութեան հակառակ ըլլալէն զատ, քիչ մ'ալ անըւայ կենալու սովորութեան կասկած չըտար մի . . . ուստի այս ալ չը վայելեր :

Ասոր նման է նաեւ ականջը տարապայման չափով երկաւրող օղեր կրելը : Փոքրիկ ականջը վարդ է մարմնոյն . իսկ այնպէս օղին բռնովը ձգուած ականջին աղուոր չըօղեր, եւ երեսի չվայելեր :

Նոյնպէս, առաւօտները կանուխ եւ հանդիսաւոր տօն մը չեղած ժամանակ աղամանդեայ շողշողուն օղեր կրելն ալ չը վայելեր :

Մանաւանդ այս պատշաճից օրէնքները գիտնալով հանդերձ՝ ըստ այնմ վարուելու հոգ չտանելն ամենեւին չվայելեր :

*

ԵՕԹԸ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԸ

Եօթը մահացու մեղքերն յայտնի են ամենուն, թէեւ մարդիկ տեսնելով որ այդ եօթը մեղքերուն ամենն ալ գործողը ոչ միայն չը մեռնիր հապա եւ նուազ մեղաւորներէն ալ բարգաւաճ կ'երեւի՝ մեղքերու մէջ կը թաթղուին : Պէտք է գիտնան այդ մարդիկ որ՝ մեղաւորին բարգաւաճումն առերեւոյթ է, իսկ մահն իրական . մեղք կամ յանցանք գործօղն ուշ կամ կանուխ կը տուժէ . ասի բնական օրէնք է : — Եօթը հրաշալիքներն ալ ծանօթ են . պէտք չէ սակայն «հրաշալիք» ըսելով «հրաշք» իմանալ . այդ եօթն հրաշալիքները սովորական աշխատութիւններէ վեր են . շատ ժամանակի մէջ, շատ մարդոց՝ ու ճարտար մարդոց՝ ձեռք կատարուած են . բայց վերջապէս մարդուս աշխատութեան արդիւնք են : Այդ հրաշալի

գործերը կը վկայեն իրենց հեղինակաց արուեստին, կը վկայեն քաղաքակրթութեան հնութեան. քանի՜ հազարաւոր, քանի՜ բիւրաւոր տարիներու մէջ եղած է այդ զարգացումն: — Եթէ եօթը մահացու մեղքերն, եթէ եօթն հրաշալիքները շատ անգամ կը յիշուին, եօթը գլխաւոր գործիք թերեւս առաջին անգամ է որ կը լսեն մեր ընթերցողք: Եւրոպական Հանդիսի մը մէջ կարդացի. «Գարլիլ ըսած է. «Մարգս կեն-
«գանի մ'է որ գործիքներ կը գործածէ. կը գործածէ եւ կը
«հնարէ: Անոնցմով փոշի կը դարձնէ կրանիդէ լեռները, կաւի
«նման կը թրէ կը զանգէ կարծր երկաթը. ծովերն իրեն
«համար հարթայատակ ճանապարհներ են, հովերն ու հուրն
«անխոնջ նժոյգներ: Տէղ մը չէք տեսներ մարդն առանց գոր-
«ծիքի. առանց գործեաց ոչինչ է, գործեօք՝ ամեն ինչ:» Ու-
րեմն գործեաց կիրառութեամբ է որ մարդս բացարձակ դե-
րազանցութիւն մը կը ստանայ կենդանական սեռին մէջ. որ-
քան իր գործիքներն աւելցնէ կատարելագործէ, այնքան կը
հեռանայ վայրենական վիճակէն. եւ քաղաքակիրթ մարդը
վայրենիէն բաժնօղ ահագին անդունդն եօթը գործիքով կը
չափուի. այդ եօթը գործիքն են՝ տապար (պալթա), սղոց
(shupke), քերիչ (rinske), մուրճ (ջիֆիւ), ձեւոց (կեօնեա),
դուր (shelir qayim), խարտոց (եյի):»

Միտքդ պահէ՛, սիրելի ընթերցող, այս եօթը գործիք-
ներն, որոնցմով շինուած են աշխարհիս եօթը հրաշալիքները:

Ե.

ՏՆՏԵՍԻՆ ԲԱՐԵԿԱՍՔ

Պարտք կը համարինք ջերմ շնորհակալիք յատնել առ Մե-
ծապատիւ Տիգրան Էֆէնտի Տօղրամաճեան, ժրաջան անգամ
Հասգիւղի Ընթերցասիրաց Ընկերութեան, որ կ'աշխատի
Տնտեսի ծաւալման եւ որ արդէն երեք բաժանորդ գտած է
մեր ժողովրդական օգտանուէր հրատարակութեան: